

บทบาทของรัฐไทยกับการพัฒนาชนพื้นเมือง: กรณีศึกษากลุ่มชนพื้นเมืองมานิ
ในแถบเทือกเขาบรรทัด

The Role of the Thai State in Indigenous Development: A Case Study of
the Mani Indigenous in Khao Banthat Massif

¹พาฝัน นิลสวัสดิ์ ดูฮาเมลน์, ²วิจิตรา ศรีสอน, ³สันฐาน ชยมนนท์

¹Pafun Nilsawas Duhamel, ²Wijitra Srisorn ³Santhan Chayanon

¹นักศึกษาลัทธิรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

^{2,3}ลัทธิรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

¹Student of Doctor of Political Science Program in Politics and Government, Collage of
Politics and Government, Suan Sunandha Rajabhat University

^{2,3}Doctor of Political Science Program in Politics and Government, Collage of Politics and
Government, Suan Sunandha Rajabhat University

¹Corresponding author, e-mail: S64584944009@ssru.ac.th

Received: January 13, 2026; Revised: January 28, 2026; Accepted: February 03, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) พัฒนาการของนโยบายรัฐไทยที่มีต่อกลุ่มมานิจากอดีตถึงปัจจุบัน 2) ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อกลุ่มมานิจากการดำเนินนโยบายของรัฐไทย และ 3) เสนอแนวทางการเสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับกลุ่มมานิ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การลงพื้นที่สังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงและแบบลูกโซ่รวม 39 ราย จาก 4 กลุ่ม คือ กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 24 คน ครอบคลุมระดับจังหวัด อำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบล สาธารณสุข เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และพัฒนาสังคม กลุ่มที่ 2 ผู้นำชุมชนและคนกลางที่ชาวมานิให้ความไว้วางใจ 5 คน กลุ่มที่ 3 นักวิชาการและองค์กรอิสระ 4 คน และกลุ่มที่ 4 ชนพื้นเมืองมานิ 6 คน เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วยแบบบันทึกการสังเกต แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของโดยวิธีการสามเส้า ใช้ข้อมูลจากหลายแหล่ง ใช้หลายวิธีในการเก็บข้อมูล และใช้หลายทฤษฎีในการวิเคราะห์

ผลจากการศึกษาข้อที่ 1 พบว่า นโยบายและการดำเนินงานของรัฐไทยต่อกลุ่มชนพื้นเมืองมานิแบ่งได้เป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 (ก่อนปี พ.ศ. 2540) ที่เน้นการตั้งถิ่นฐานถาวรผ่านโครงการนิคมสร้างตนเอง ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2540-2560) การรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานที่มุ่งแก้ไขปัญหาสถานะบุคคลผ่านการให้สัญชาติและนามสกุล และระยะที่ 3 (พ.ศ. 2560-ปัจจุบัน) ที่เริ่มยอมรับความหลากหลายทางชาติพันธุ์และสิทธิชุมชน ผลการวิจัยข้อที่ 2 พบว่า ผลกระทบสำคัญที่เกิดขึ้นกับกลุ่มมานิ คือ รัฐรับรู้การมีอยู่ของกลุ่มมานิเพิ่มมากขึ้น กลุ่มมานิได้รับสิทธิความเป็นพลเมือง รวมถึงสวัสดิการพื้นฐานของรัฐตามกฎหมายในขณะเดียวกัน กลุ่มมานิเริ่มมีสิทธิเสียงในที่สาธารณะและหน่วยงานต่างๆ ทั้งรัฐและเอกชนมีการ

ปกป้องดูแลสิทธิของกลุ่มมานิเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ยังคงมีความขัดแย้งเชิงโครงสร้างระหว่างสิทธิการใช้ประโยชน์ที่ดินตามประเพณีกับกฎหมายป่าอนุรักษ์ และกลุ่มมานิเริ่มศูนย์เสียอัตลักษณ์และวิถีชีวิตดั้งเดิม ผลการวิจัยข้อที่ 3 พบว่า การดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับกลุ่มชนพื้นเมืองมานิควรยึดหลักการพื้นฐานในปณิญาว่าด้วยสิทธิชนพื้นเมือง 3 ด้าน คือ ด้านสิทธิพลเมือง คือ การเร่งรัดการให้สัญชาติและจัดสวัสดิการสังคมที่ยืดหยุ่นตามวิถีการย้ายถิ่น ด้านสิทธิทางวัฒนธรรม คือ การรับรองสิทธิในวิถีเร่ร่อนและการจัดการศึกษาพหุภาษา และด้านสิทธิทางทรัพยากร คือ การส่งเสริมระบบการจัดการร่วม และการพัฒนาห่วงโซ่คุณค่าทางเศรษฐกิจที่เป็นธรรมเพื่อสร้างความมั่นคงทางมนุษย์อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ชนพื้นเมืองมานิ; บทบาทรัฐไทย; นโยบายชนพื้นเมือง

Abstract

This research article aims to study: (1) the development of Thai state policy toward the Mani group from the past to the present; (2) the impacts of these state policies on the Mani group; and (3) the recommendations for approaches to strengthen sustainable development for the Mani indigenous people. This qualitative study used document analysis, in-depth interviews, non-participant field observations, and focus group discussions. The 39 key informants were selected using purposive and snowball sampling methods. They came from four groups: 24 government officials from various agencies; 5 community leaders and intermediaries trusted by the Mani; 4 academics and independent organizations; and 6 Mani indigenous people. The research tools included observation records, semi-structured interview forms, and focus group discussion notes. Data credibility was ensured through triangulation by using multiple data sources, collection methods, and analytical theories.

The findings for the first objective show that Thai state policy toward the Mani indigenous people progressed through three distinct phases: (1) Before 1997, policies centered on establishing permanent settlements through self-reliant village projects; (2) from 1997 to 2017, efforts focused on recognizing the Mani's basic rights by addressing their statelessness and granting nationality and surnames; (3) from 2017 to the present, policies have increasingly accepted ethnic diversity and affirmed community rights for the Mani. The findings for the second objective show that key impacts on the Mani group include increased state recognition of their existence, the acquisition of citizenship and basic legal rights and welfare, and a growing voice for the Mani in public and official forums. Both state and private sectors have increased their protection of Mani's rights. However, structural conflicts persist between traditional land use rights and conservation forest laws, and the Mani indigenous people are beginning to lose their traditional identity and way of life. The findings for the third objective show that strengthening sustainable development for the Mani indigenous group rests on three basic principles in the Declaration on the Rights of Indigenous Peoples. Civil rights require faster nationality granting and flexible social welfare to match their migratory lifestyle. Cultural rights include recognizing their nomadic way of life and offering multilingual education.

Resource rights involve promoting co-management systems and building a fair economic value chain for sustainable human security.

Keywords: Mani indigenous people; Role of the Thai state; Indigenous policy

บทนำ

กลุ่มชนพื้นเมืองหรือกลุ่มชาติพันธุ์ “มานิ” (Mani) หรือที่เคยถูกเรียกด้วยคำที่มีนัยเชิงอคติว่า “ซาไก” (Sakai) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิม (Indigenous People) ที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในพื้นที่ป่าดิบชื้นบริเวณเทือกเขาบรรทัดและเทือกเขาสันกาลาศีรีในภาคใต้ของประเทศไทย กระจายตัวอยู่ 2 พื้นที่หลักคือ ในเขตเทือกเขาบรรทัด (ตรัง สตูล และพัทลุง) พบประมาณ 13 กลุ่ม และในเขตเทือกเขาสันกาลาศีรี (ยะลา, นราธิวาส) พบประมาณ 15 กลุ่ม รวมเป็นจำนวนกลุ่มประมาณ 28 กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีวิถีชีวิตหลากหลายตั้งแต่แบบเคลื่อนย้ายหาของป่าล่าสัตว์ ไปจนถึงตั้งถิ่นฐานถาวรและมีบัตรประชาชน (ทศวิทย์ เกียรติพิพัฒน์, 2567) จากการสำรวจของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร พบว่า กลุ่มประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เทือกเขาบรรทัดมีประมาณ 300 คน และกลุ่มที่อาศัยอยู่ในเทือกเขาสันกาลาศีรีมีอยู่ประมาณ 439 คน แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีกลุ่มที่อาศัยอยู่ในป่าลึกและยังไม่ได้รับการขึ้นทะเบียนอยู่อีกจำนวนหนึ่ง (สุदारตน์ ศรีอุบล, 2565; Nathaphob Sungkate, [Online], 29 November 2025)

มานิเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวิถีชีวิตแบบล่าสัตว์-หาของป่า (Hunter-Gatherer) และมีการเคลื่อนย้ายตามฤดูกาล (Semi-Nomadic) โดยดำรงชีวิตอยู่ด้วยการล่าสัตว์ป่า เก็บหาของป่า และจับสัตว์น้ำในลำธาร ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างกลุ่มชนกับระบบนิเวศป่าไม้ (มูลนิธิชนเผ่าพื้นเมืองเพื่อการศึกษาและสิ่งแวดล้อม, ม.ป.ป.) ภาษาของมานิจัดอยู่ในตระกูลภาษาออสโตร-เอเชียติก (Austroasiatic) สาขาย่อยอาสลิ (Aslian) ซึ่งมีความเชื่อมโยงทางภาษากับกลุ่มชาติพันธุ์ Orang Asli ในคาบสมุทรมลายู ในด้านของความเชื่อ กลุ่มมานิมีความเชื่อในเรื่องภูต ผี วิญญาณ พวกเขาเชื่อว่าผีมีอยู่ทุกหนทุกแห่ง ชนพื้นเมืองมานิจึงมีการจุดกองไฟไว้เสมอเพื่อไม่ให้ที่พักอาศัยมืด ส่วนเรื่องความเชื่อหลังความตาย ชนพื้นเมืองมานิเชื่อว่าคนตายไปแล้วจะเหลือวิญญาณ และวิญญาณนั้นถ้าหาครรภ์เข้าไม่ได้จะไม่ได้เกิดใหม่ และก็จะกลายเป็นวิญญาณที่คอยหลอกหลอนญาติพี่น้องจนทำให้พวกเขาต้องเปลี่ยนพื้นที่พักอาศัย ชนพื้นเมืองมานิจะต้องรักษาพรหมจรรย์ไว้จนเมื่อถึงวัยเจริญพันธุ์ คือ ประมาณอายุ 16-17 ปี ซึ่งควรแต่งงานและมีครอบครัวเป็นของตนเอง นอกจากนี้ชนพื้นเมืองมานิยังถือว่าแท้งเป็นสิ่งที่สูงกว่าศีลระเนื่องจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของกลุ่มมานิ คือ การเข้าป่าไปล่าสัตว์และหาของป่ามาประทังชีวิต แท้งจึงถือเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง (ศูนย์มานุษยวิทยา, [ออนไลน์], 2568)

การมีอัตลักษณ์ทางภาษา วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่แตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในภูมิภาคทำให้กลุ่มมานิถูกจัดว่าเป็น “ชนพื้นเมือง” ตามความหมายในปฏิญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิของชนพื้นเมือง ค.ศ. 2007 (United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, 2007) อย่างไรก็ตาม สำหรับประเทศไทยมีการเลือกใช้คำว่า “ชนเผ่าพื้นเมือง” (Indigenous People) โดยอ้างอิงถึงอนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศ ฉบับที่ 169 หรืออนุสัญญาว่าด้วยการปกป้องและประสานชนพื้นเมืองและชนเผ่าในประเทศเอกราช (Convention Concerning The Protection and Integration of Indigenous and other Tribal and Semi-tribal Population in Independent Countries) ที่กล่าวถึง “ชนพื้นเมือง” (Indigenous Peoples) และ “ชนเผ่า” (Tribal People) ว่า “ชนพื้นเมือง หมายถึง ผู้ที่สืบเชื้อสายจากประชากรที่อาศัยอยู่ในประเทศหรือภูมิภาคเชิงภูมิศาสตร์ในช่วงเวลาหลังอาณานิคมหรือการจัดตั้งรัฐชาติในปัจจุบัน พวกเขายังคงรักษาวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจและสถาบันการเมืองไว้ได้บางส่วน

หรือทั้งหมดโดยไม่คำนึงถึงสถานะทางกฎหมาย” ส่วน “ชนเผ่า หมายถึง ความแตกต่างด้านสภาพสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจจากส่วนอื่นๆ ของชุมชนรัฐชาติ ขณะที่ยังคงสถานะรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณีและกฎเกณฑ์ข้อบังคับแบบดั้งเดิมของตนเองไว้ได้ โดยเมื่อพิจารณาจากบริบทและลักษณะของ ชนพื้นเมืองและชนเผ่าในประเทศไทย พบว่าคำว่า “ชนเผ่าพื้นเมือง” ที่ใช้นิยกรอบคลุมความหมายทั้งสองคำ คือ คำว่า “ชนพื้นเมือง” และ “ชนเผ่า” (เครือข่ายสื่อชนเผ่าพื้นเมือง, [ออนไลน์], 2018)

กลุ่มมานิในปัจจุบันได้มีการเคลื่อนย้ายอยู่ในผืนป่าเทือกเขาบรรทัด รัฐบาลไทยได้ประกาศให้ บริเวณดังกล่าวเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัดในปี พ.ศ. 2518 ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 805,000 ไร่ ครอบคลุมบางส่วนของเขตปกครองจังหวัดตรัง สตูล พัทลุง และสงขลา จากการสำรวจข้อมูลกลุ่มชนพื้นเมืองมานิในเขต 3 จังหวัด คือ พัทลุง สตูล และตรัง โดยมูลนิธิชนเผ่าพื้นเมืองเพื่อการศึกษาและสิ่งแวดล้อมเมื่อปี พ.ศ. 2560 (2560) พบว่า กลุ่มมานิ 8 จุดมีการตั้งถิ่นฐานอยู่ทั้งพื้นที่ป่าท้ายสวนยางพาราของชาวบ้านและอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัดทั้งหมด โดยสามารถแบ่งกลุ่มชาวมานิ ตามลักษณะการเคลื่อนย้ายและการตั้งถิ่นฐานได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ ลักษณะที่ 1 กลุ่มมานิที่ตั้งถิ่นฐานถาวร มีบ้านเรือนที่มั่นคงถาวรโครงสร้างไม้เนื้อแข็ง จำนวน 4 กลุ่ม อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดตรัง 3 กลุ่ม และจังหวัดสตูล 1 กลุ่ม กลุ่มนี้จะไม่มีการเคลื่อนย้ายเพื่อไปสร้างบ้านเรือนในพื้นที่อื่นๆ และส่วนใหญ่มีบัตรประจำตัวประชาชนแล้ว ลักษณะที่ 2 กลุ่มมานิที่ไม่สร้างบ้านเรือนมั่นคงถาวร ที่พักมีลักษณะเป็นเพิงมุงด้วยใบไม้ทั้งแบบยกพื้นและไม่ยกพื้น จำนวน 4 กลุ่ม อาศัยอยู่ในจังหวัดพัทลุง 2 กลุ่ม และจังหวัดสตูล 2 กลุ่ม กลุ่มนี้ยังคงมีการเคลื่อนย้ายไปสร้างที่พักตามแหล่งอาหารที่สมบูรณ์ของเทือกเขาบรรทัดอยู่ และส่วนใหญ่ยังไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่างานศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย ส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง (Highland Ethnic Groups) ในภาคเหนือ เช่น กะเหรี่ยง ม้ง อาข่า ลีซอ และมูเซอ (Pinkaew, 2003; Toyota, 2005) ในขณะที่การศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคใต้โดยเฉพาะกลุ่มมานิยังมีจำนวนจำกัด งานวิจัยที่มีอยู่มักเป็นการศึกษาในแง่มุมของมานุษยวิทยา ภาษาศาสตร์ และชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) มากกว่าการวิเคราะห์นโยบายสาธารณะและผลกระทบทางสังคม งานวิจัยที่มีอยู่เกี่ยวกับมานิสามารถจำแนกได้เป็น 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ 1) งานวิจัยทางมานุษยวิทยาและชาติพันธุ์วรรณาที่ศึกษาวิถีชีวิต ความเชื่อ และระบบเครือญาติ และรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ (ศุภย์มานุษยวิทยาสรินธร, 2568; สิริพร สมบูรณ์บุรณะ, 2558; ชุมพล โพธิสาร และคณะ, 2560; นางลักษณ์ คงรักษ์ และ สุวรรณี พรหมศิริ, 2560) 2) งานวิจัยด้านสุขภาพที่ศึกษาปัญหาโรคติดต่อและการเข้าถึงบริการสาธารณสุข (บุญเรือง พลอดภัย, กาญจน์สุนัษ บาลทิพย์ และกุลทัต หงส์ชยางกูม, 2566) 3) งานศึกษาด้านภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มมานิ (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และ ชุมพล โพธิสาร, 2015; อิศระ ชุศรี และคณะ, ม.ป.ป.)

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่วิเคราะห์นโยบายของรัฐต่อกลุ่มมานิอย่างเป็นระบบในมิติของการเปลี่ยนแปลงเชิงประวัติศาสตร์ การวิเคราะห์กระบวนทัศน์ของรัฐ (State Paradigm) และการประเมินผลกระทบของนโยบายต่อคุณภาพชีวิตยังมีน้อยมาก งานวิจัยของ นิยม ยากรณ์ (2017) ได้ศึกษาปัญหาสถานะบุคคลและการเข้าถึงสวัสดิการของบุคคล แต่เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นกลุ่มคนไร้สัญชาติทางภาคเหนือของประเทศไทยเป็นหลัก ส่วนงานศึกษาเรื่องสิทธิชนพื้นเมืองยังไม่ได้เจาะลึกถึงกลไกการดำเนินนโยบายและอุปสรรคในทางปฏิบัติ นอกจากนี้ แม้จะมีงานวิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่างนโยบายของรัฐไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น มาเลเซียที่มีนโยบายต่อกลุ่ม Orang Asli (สิริพร สมบูรณ์บุรณะ, 2563; Jamal. M. and Ganapathy. M., 2021) แต่ยังไม่มีการศึกษานโยบายของรัฐไทยต่อกลุ่มมานิอย่างแท้จริง

การวิจัยนี้จึงมีเป้าหมายเพื่อเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว โดยการศึกษาพัฒนาการของนโยบายและการดำเนินงานรัฐไทยต่อกลุ่มมานิอย่างเป็นระบบตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พร้อมกับการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ของรัฐและผลกระทบของนโยบายต่อคุณภาพชีวิตและสิทธิของชาวมานิในหลายมิติ ทั้งสถานะบุคคล สาธารณสุข การศึกษา เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม เพื่อให้ได้ภาพรวมที่ครอบคลุมและเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาพัฒนาการของนโยบายและการดำเนินงานรัฐไทยต่อกลุ่มชนพื้นเมืองมานิจากอดีตถึงปัจจุบัน
- 2) เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อกลุ่มชนพื้นเมืองมานิจากการดำเนินนโยบายของรัฐไทย
- 3) เพื่อเสนอแนวทางการเสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับกลุ่มชนพื้นเมืองมานิ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) วิธีการเก็บข้อมูลประกอบด้วยการวิเคราะห์เอกสารราชการ ได้แก่ นโยบาย กฎหมาย เอกสารราชการ รายงานการประชุม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีส่วนได้เสียในการพัฒนากลุ่มชนพื้นเมืองมานิ การลงพื้นที่สังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมในชุมชนที่กลุ่มชนมานิอาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดพัทลุง ตรัง และสตูล และการสนทนากลุ่มกับตัวแทนผู้มีส่วนได้เสียในการพัฒนากลุ่มชนพื้นเมืองมานิในพื้นที่การศึกษา

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล การวิจัยนี้ใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) โดยพิจารณาจากความรู้ ประสบการณ์ และบทบาทที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย ผู้ให้ข้อมูลหลักแบ่งเป็น 4 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 39 ราย ดังนี้ กลุ่มที่ 1 เจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับกลุ่มชนพื้นเมืองมานิจำนวน 24 คน จากหน่วยงานดังนี้ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด อุทยานแห่งชาติเขาบรรทัด กลุ่มที่ 2 ผู้นำชุมชนและคนกลางที่ชาวมานิให้ความไว้วางใจจำนวน 5 คน กลุ่มที่ 3 กลุ่มนักวิชาการในสถาบันการศึกษาและองค์กรอิสระ จำนวน 4 คน ได้แก่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนในพื้นที่ภาคใต้ นักวิชาการด้านมานุษยวิทยา และเครือข่ายสิทธิพลเมืองเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และกลุ่มที่ 4 ชนพื้นเมืองมานิ 6 คน

การวิจัยนี้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล 3 ประเภทหลัก ตามหลักการของ Triangulation (Denzin, 2012) ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบบบันทึกการสังเกต และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis) การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data Analysis) โดยประยุกต์ใช้ Thematic Analysis (Braun and Clarke, 2006) ร่วมกับ และ Policy Analysis Framework มีขั้นตอนดังนี้ 1) การจัดการข้อมูล (Data Management) ประกอบด้วยการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ได้แก่ เอกสาร บันทึกการสัมภาษณ์ บันทึกภาคสนาม ภาพถ่าย วิดีโอ จัดระบบไฟล์ และ Coding ข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ 2) การสร้างรหัส (Initial Coding) ผู้วิจัยใช้ทั้ง Deductive Coding (จากกรอบแนวคิด) และ Inductive Coding (จากข้อมูลเอง) โดยกำหนด Code เบื้องต้นจากกรอบแนวคิดและคำถามการวิจัย อ่านข้อมูลที่ละบรรทัดและกำหนด Code ให้กับข้อความที่มีความหมายสำคัญ สร้าง Code ใหม่เพิ่มเติมจากข้อมูลที่พบ (Emergent Codes) 3) การค้นหาธีม (Searching for Themes) โดยรวมกลุ่ม Codes ที่มีความหมายเกี่ยวข้องกันเป็น Themes เพื่อจัดกลุ่ม Themes และพิจารณา

ความสัมพันธ์ระหว่าง Themes (Theme hierarchy) 4) การนิยามและตั้งชื่อธีม (Defining and Naming Themes) และ 5) การเขียนรายงาน (Writing Up) โดยวิเคราะห์และตีความความหมายของ Themes เชื่อมโยง Themes เข้ากับทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และเขียนเป็นเรื่องราว (Narrative) ที่สอดคล้องกับคำถามการวิจัย นอกจากนี้ ผู้วิจัยใช้ Policy Analysis Framework โดยวิเคราะห์นโยบายในแต่ละยุคตาม 1) เนื้อหานโยบาย (Policy Content) 2) กระบวนการนโยบาย (Policy Process) 3) บริบทนโยบาย (Policy Context) 4) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders)

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การตรวจสอบคุณภาพของการวิจัยเชิงคุณภาพตาม Lincoln and Guba (1985) ได้แก่ การใช้ข้อมูลสามเส้า (Triangulation) ประกอบด้วย 1) การใช้ข้อมูลจากหลายแหล่ง (เอกสาร สัมภาษณ์ สังเกต) 2) การใช้หลายวิธีในการเก็บข้อมูล 3) การมีผู้ช่วยร่วมเก็บข้อมูลและจัดบันทึกและวิเคราะห์ข้อมูล 4) การใช้หลายทฤษฎีในการวิเคราะห์ นอกจากนี้ ยังมีการตรวจสอบโดยผู้ให้ข้อมูล โดยนำข้อความจากการถอดเทปกลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบความถูกต้อง นำผลการวิเคราะห์เบื้องต้นให้ตัวแทนชุมชนมาอ่านและแสดงความคิดเห็น และนำเสนอผลการวิเคราะห์ต่อที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และคณะกรรมการ

สรุปผลการวิจัย

พัฒนาการของนโยบายและการดำเนินงานของรัฐไทยต่อกลุ่มม้านิสามารถแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 นโยบายและการดำเนินงานด้านความมั่นคงและการสงเคราะห์ (ก่อนปี พ.ศ. 2540)

กระบวนการหลักของรัฐไทยที่มีต่อกลุ่มม้านิ คือ “ม้านิเป็นปัญหาความมั่นคงและผู้ต้องการความช่วยเหลือ” ในช่วงระยะเวลานี้ รัฐไทยมองกลุ่มม้านิผ่านกรอบความคิด 2 ประการหลัก คือ 1) เป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของชาติ เนื่องจากอาศัยอยู่ในพื้นที่ชายแดนและป่าลึกซึ่งอาจเป็นฐานที่มั่นของกลุ่มคอมมิวนิสต์ และ 2) เป็นกลุ่มคนที่ “ล้าหลัง” “ยากจน” และ “ต้องการความช่วยเหลือ” ที่รัฐจำเป็นต้อง “ยกระดับ” ให้เป็น “คนไทยที่สมบูรณ์” (สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่องค์กรอิสระ, 30 มีนาคม 2568) “นโยบายในยุคนี้สะท้อนทฤษฎีการกลืนกลายทางวัฒนธรรม (Cultural Assimilation) อย่างชัดเจน รัฐต้องการให้ม้านิ ‘กลายเป็นไทย’ โดยสมบูรณ์ ไม่ว่าจะเป็นการบังคับให้ใช้ภาษาไทย การเปลี่ยนชื่อเป็นชื่อไทย หรือการบังคับให้เปลี่ยนวิถีชีวิต นี่คือการใช้อำนาจของรัฐเพื่อลบล้างอัตลักษณ์ดั้งเดิม” (สิริพร สมบูรณ์บุรณะ, 10 พฤศจิกายน 2568)

นโยบายสำคัญในระยะนี้ ได้แก่ โครงการพัฒนาชาวไทยภูเขาและชาวป่า (พ.ศ. 2502-2522) โครงการนี้เริ่มดำเนินการโดยกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย โดยมีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ คือ 1) ควบคุมการเคลื่อนย้ายของชนกลุ่มน้อย 2) ส่งเสริมให้เปลี่ยนจากวิถีเร่ร่อนมาตั้งถิ่นฐานถาวร และ 3) สร้างความจงรักภักดีต่อชาติและสถาบันพระมหากษัตริย์ ในช่วงเวลานี้ กองทัพและตำรวจมีบทบาทสำคัญในการเฝ้าระวังกลุ่มม้านิโดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดนไทย-มาเลเซีย หน่วยงานของรัฐได้เข้าไปสงเคราะห์ด้านความเป็นอยู่และสุขภาพเป็นครั้งคราวแก่กลุ่มม้านิภายใต้โครงการพระราชดำริของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชชนนี ต่อมามีความพยายามควบคุมการเคลื่อนย้ายและการพัฒนาสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มม้านิให้ยุติการเร่ร่อนและหาของป่า โดยผ่านการดำเนินโครงการนิคมสร้างตนเองธารโต จ.ยะลา (พ.ศ. 2525) ซึ่งเป็นโครงการหลักที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้กลุ่มม้านิมาตั้งถิ่นฐานถาวร โดยมีการจัดสรรที่อยู่อาศัยภายในพื้นที่ 3,000 ไร่ แบ่งให้แต่ละครอบครัวครอบครอง 10 ไร่ เพื่อทำ

เกษตรกรรม โดยเฉพาะปลูกยางพารา พร้อมกันนี้รัฐสนับสนุนต้นกล้า ปุ๋ย และความรู้ทางการเกษตร (ชุมพล โพธิสาร และคณะ, 2560)

ผลกระทบของนโยบายและการดำเนินงานของรัฐไทยต่อกลุ่มมانيในช่วงระยะเวลาก่อนปี พ.ศ. 2540

ผลกระทบเชิงบวก

1. กลุ่มมانيเริ่มได้รับความสนใจจากรัฐ แม้จะเป็นในแง่ลบ และเริ่มมีข้อมูลประชากรเบื้องต้นของกลุ่มนี้แม้ยังไม่เป็นทางการ

2. กลุ่มมانيบางส่วนเริ่มเรียนรู้ภาษาไทยและสามารถติดต่อกับสังคมภายนอกได้

ผลกระทบเชิงลบ

3. การไม่มีสถานะทางกฎหมาย กลุ่มมانيส่วนใหญ่ไม่มีบัตรประชาชน ไม่มีนามสกุล ไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการรัฐ

4. การถูกกีดกันจากทรัพยากรป่าไม้การประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ (เช่น อุทยานแห่งชาติเขาบรทัด พ.ศ. 2524) ทำให้กลุ่มมانيไม่สามารถเข้าไปหาของป่าในพื้นที่เดิมได้

5. ความล้มเหลวของโครงการตั้งถิ่นฐานถาวร กลุ่มมانيส่วนใหญ่ไม่สามารถปรับตัวเป็นเกษตรกรได้ จากการสำรวจในปี พ.ศ. 2530 พบว่าจากครอบครัวมانيที่เข้าร่วมโครงการประมาณ 60 คน หลังจากนั้นก็มีประชากรลดลงเรื่อยๆ เนื่องจากไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ได้ บางส่วนได้อพยพไปอยู่ที่ประเทศมาเลเซีย ในที่สุดเหลือกลุ่มมانيอยู่ในพื้นที่ประมาณ 7-10 คน (ชุมพล โพธิสาร และคณะ, 2560)

ระยะที่ 2 นโยบายและการดำเนินงานด้านสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2540-2560)

กระบวนทัศน์หลักของรัฐไทยที่มีต่อกลุ่มมاني คือ “มانيเป็นพลเมืองที่มีสิทธิพื้นฐาน” การประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญในประวัติศาสตร์การเมืองไทย โดยเฉพาะมาตรา 46 ซึ่งระบุว่า มาตรา 46 ระบุว่า “บุคคลซึ่งมีเชื้อสายไทยย่อมมีสิทธิได้รับสัญชาติไทย” และมาตรา 58 รับรองสิทธิในการศึกษาและการได้รับบริการสาธารณสุขโดยไม่เลือกปฏิบัติ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2540) ซึ่งเป็นการเน้นย้ำถึงรากฐานของสิทธิมนุษยชนและการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยรัฐเริ่มยอมรับว่ากลุ่มมانيมีสิทธิพื้นฐานเช่นเดียวกับพลเมืองคนอื่น โดยเฉพาะสิทธิในการได้รับสัญชาติและสิทธิในการเข้าถึงสวัสดิการสาธารณะ

“รัฐธรรมนูญ 2540 เป็นจุดเปลี่ยนครั้งสำคัญ เพราะเป็นครั้งแรกที่รัฐยอมรับว่าชนกลุ่มน้อยรวมถึงมانيมีสิทธิตามรัฐธรรมนูญเท่าเทียมกับคนไทยทั่วไป มาตรา 46 เป็นพื้นฐานสำคัญที่ใช้ในการผลักดันให้มانيได้รับสัญชาติในภายหลัง” (สุเรนทร์ ปะดุกา, 15 ตุลาคม 2568)

โครงการสำคัญที่รัฐได้ดำเนินการกับชนกลุ่มน้อยและกลุ่มชาติพันธุ์ คือ โครงการแก้ไขปัญหาสถานะบุคคลและสิทธิขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2548-ปัจจุบัน) ในปี พ.ศ. 2548 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบให้ดำเนินการแก้ไขปัญหาการขาดสถานะทางทะเบียนราษฎรของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างเป็นระบบ โดยใช้วิธีการตรวจพิสูจน์สารพันธุกรรม (DNA) เป็นหลักฐานเพื่อพิสูจน์ว่าเป็นชนพื้นเมืองที่มีถิ่นฐานในไทยมาแต่ดั้งเดิม

“การใช้ DNA เป็นนวัตกรรมสำคัญ เพราะมانيไม่มีเอกสารใดๆ เลย ไม่มีหลักฐานการเกิด ไม่มีทะเบียนบ้าน การตรวจ DNA ช่วยพิสูจน์ได้ว่าพวกเขาเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในไทยมาแต่โบราณ ไม่ใช่ผู้อพยพจากต่างประเทศ โครงการนี้ทำให้มانيหลายร้อยคนได้รับสัญชาติไทย” (วิไลวรรณ สุวรรณรักษา, 12 ตุลาคม 2568)

ผลกระทบของนโยบายและการดำเนินงานของรัฐไทยต่อกลุ่มมานิในช่วงระยะเวลา พ.ศ. 2540-2560

ผลกระทบเชิงบวก

1. การได้รับสัญชาติและสถานะทางกฎหมาย
2. การเข้าถึงบริการสาธารณสุขของรัฐเพิ่มขึ้น
3. การเข้าถึงการศึกษา มีการส่งเสริมให้เด็กกลุ่มมานิเข้าเรียนในระบบโรงเรียนไทย
4. การได้รับสวัสดิการอื่นๆ เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เบี้ยคนพิการ
5. การมีส่วนร่วมทางการเมือง กลุ่มมานิสามารถใช้สิทธิเลือกตั้งได้

ผลกระทบเชิงลบ

6. กลุ่มมานิยังขาดสิทธิในที่ดินและทรัพยากร เนื่องจากการมีสัญชาติไม่ได้แปลว่ามีสิทธิในที่ดินดั้งเดิม

7. ความขัดแย้งกับกฎหมายป่าไม้ กลุ่มมานิที่ยังคงอาศัยในอุทยานแห่งชาติก็ยังคงถูกมองว่าผิดกฎหมาย

8. การสูญเสียอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมดั้งเดิมเร่งขึ้นทั้งในด้านที่อยู่อาศัยและชีวิตความเป็นอยู่

ระยะที่ 3: นโยบายและการดำเนินงานด้านพหุวัฒนธรรมและสิทธิชุมชน (พ.ศ. 2560-ปัจจุบัน)

กระบวนการหลักของรัฐไทยที่มีต่อกลุ่มมานิ “มานิเป็นเจ้าของวัฒนธรรมและมีสิทธิชนพื้นเมือง” สืบเนื่องจากกระแสสิทธิชนพื้นเมืองระดับสากลที่แข็งแกร่งขึ้นหลังการประกาศ ปฏิญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิของชนเผ่าพื้นเมือง (United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples-UNDRIP) ซึ่งถือเป็นเอกสารสำคัญที่กำหนดสิทธิพื้นฐานของชนเผ่าพื้นเมืองทั่วโลกให้เท่าเทียมกับบุคคลอื่น เน้นสิทธิในการดำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การเข้าถึงทรัพยากรที่ดิน และการกำหนดอนาคตตนเอง โดยประเทศไทยได้ลงนามและรับรองปฏิญญานี้เพื่อนำไปสู่การออกกฎหมายคุ้มครองกลุ่มชาติพันธุ์ต่อไป

ในระยะนี้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากการมองกลุ่มมานิเป็นเพียง “พลเมืองที่มีสิทธิพื้นฐาน” มาเป็น “ชนพื้นเมืองที่มีสิทธิพิเศษ” ตามหลักสากล รัฐเริ่มยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและพยายามคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น แม้การดำเนินนโยบายยังไม่เป็นรูปธรรมเท่าที่ควร ในช่วงระยะเวลานี้ กลุ่มภาคประชาชน (เช่น ฟื้นฟู, องค์กรพัฒนาเอกชน (เช่น กป.อพช., มูลนิธิชุมชนไท), สหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ (สกน.), และ สภาชนเผ่าพื้นเมืองแห่งประเทศไทย ได้ร่วมกันนำเสนอร่างพระราชบัญญัติ (พ.ร.บ.) ส่งเสริมและคุ้มครองภูมิปัญญาการดำรงชีพของชนพื้นเมือง (พ.ศ. 2559-ปัจจุบัน) โดยมีเป้าหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิทางวัฒนธรรม ที่ดิน ทรัพยากร และส่งเสริมศักยภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งมีร่างกฎหมายที่แตกต่างกันไป แต่ทั้งหมดล้วนแล้วแต่มีแนวทางเดียวกันในการผลักดันให้รัฐรับรองสิทธิเหล่านี้ให้เกิดขึ้นจริง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้เสนอร่าง พ.ร.บ. นี้ต่อคณะรัฐมนตรีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 โดยมีเนื้อหาสำคัญครอบคลุมเรื่องการนิยาม “ชนพื้นเมือง” อย่างชัดเจน การรับรองสิทธิในที่ดินและทรัพยากรดั้งเดิมการคุ้มครองภาษาและวัฒนธรรม การจัดตั้ง “เขตคุ้มครองวัฒนธรรมพิเศษ” หลัก FPIC (Free, Prior and Informed Consent) (สุเรนทร์ ปะดุกา.15 ตุลาคม 2568) ในช่วงเวลาปัจจุบัน ร่างพระราชบัญญัติ (พ.ร.บ.) คุ้มครองและส่งเสริมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ ได้ผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาไทยแล้ว (วุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร) และมีผลบังคับใช้เป็นกฎหมาย พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ พ.ศ. 2568 มีหลักการสำคัญ คือ คุ้มครองสิทธิทางวัฒนธรรม, ส่งเสริมศักยภาพ และสร้างความเสมอภาค บนพื้นฐานพหุวัฒนธรรม และมีกลไกสำคัญ เช่น การจัดตั้ง

สภาชาติพันธุ์ และเขตพื้นที่คุ้มครองวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อให้กลุ่มชาติพันธุ์มีสิทธิในการจัดการที่ดินทำกิน และทรัพยากรของตนเองอย่างเป็นธรรม นอกจากนี้ รัฐยังมีความพยายามในการหาแนวทางการจัดการป่าร่วมกัน (Co-management Approach) โดยกรมอุทยานแห่งชาติได้เริ่มนำร่องแนวทางการจัดการป่าร่วมกันในบางพื้นที่ โดยอนุญาตให้ชุมชนเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าได้ภายใต้เงื่อนไขและการกำกับดูแล แต่ยังไม่ครอบคลุมพื้นที่ที่มานิอาศัยอยู่

“เราเข้าใจว่ามานิอาศัยในป่ามาก่อน แต่ปัญหาคือ ตอนนี้นั้นเป็นอุทยานแห่งชาติแล้ว ถ้าเราอนุญาตให้มานิอยู่ได้ เราก็ต้องอนุญาตให้คนอื่นด้วย แล้วจะควบคุมอย่างไร เราพยายามหาทางออก เช่น กำหนดเขตที่มานิสามารถเข้าไปหาของป่าได้ แต่ต้องมีกฎเกณฑ์” (ชุดิพงศ์ พลวัฒน์, 20 ตุลาคม 2568)

รัฐยังเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มมานิในการส่งเสริมการประกอบอาชีพที่สร้างรายได้ การสนับสนุนการตั้งถิ่นฐานถาวร การดูแลสุขภาพอนามัยและสุขภาพแบบสมัยใหม่ การส่งเสริมให้บุตรหลานกลุ่มมานิเข้ารับการศึกษาในระบบการศึกษาของไทย การปรับปรุงที่อยู่อาศัยให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้น การเรียนรู้และรับเอาวัฒนธรรมสมัยใหม่แบบคนเมืองเข้าไปอยู่ในวิถีชีวิต เช่น การแต่งกาย อาหารการกิน เป็นต้น

ผลกระทบของนโยบายและการดำเนินงานของรัฐไทยต่อกลุ่มมานิในช่วงระยะเวลา พ.ศ. 2560-ปัจจุบัน

ผลกระทบเชิงบวก

1. รัฐมีการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมเพิ่มมากขึ้น และเริ่มยอมรับว่าวัฒนธรรมของกลุ่มมานิมีคุณค่า กลุ่มองค์กรเอกชนรวมถึงประชาชนทั่วไปหันมาสนใจและให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มมานิเพิ่มมากขึ้น

2. สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มมานิดีขึ้น มีการปรับตัวเข้ากับสังคมภายนอกเพิ่มมากขึ้น กลุ่มมานิบางกลุ่มได้หันมาตั้งถิ่นฐานถาวรและมีการประกอบอาชีพมีรายได้เลี้ยงตนเองได้ มีสุขภาพอนามัยที่ดีขึ้น เด็กแรกเกิดได้รับวัคซีนเพิ่มขึ้น

ผลกระทบเชิงลบ

3. อัตลักษณ์ทางภาษาวัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิมของกลุ่มมานิกำลังถูกกลืนกลายค่อยๆ สลายไปและถูกแทนที่ด้วยวิถีชีวิตในรูปแบบใหม่ เช่น มีการใช้โทรศัพท์มือถือ มีการซื้อรถจักรยานยนต์สัญจรไปมา มีการบริโภคอาหารแปรรูปมากขึ้น

4. การแปลกแยกภายในกลุ่ม มานิก่อนที่มีความใกล้ชิดและเปิดรับวิถีชีวิตของคนเมืองกับมานิที่ยังคงวิถีแบบดั้งเดิมเริ่มมีความห่างเหินต่อกันและมีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันออกไปอย่างเห็นได้ชัดเจน

5. การเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากกลุ่มมานิ มีกลุ่มคณะบุคคลและกลุ่มองค์กรจากพื้นที่อื่นๆ เข้ามาใช้ประโยชน์จากรูปลักษณะและวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของกลุ่มมานิเพื่อสร้างความน่าสงสารและความน่าเห็นใจแล้วขอรับเงินบริจาค

6. ความขัดแย้งเรื่องที่ดินยังคงอยู่ มานิก่อนที่ยังดำรงชีพแบบดั้งเดิมในป่ายังคงถูกจับกุมในข้อหาบุกรุกป่า

แนวทางการเสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับกลุ่มมานิ

จากการระดมความคิดเห็นในการประชุมกลุ่มย่อยกับผู้มีส่วนได้เสียพบว่า การดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับกลุ่มมานิจำเป็นต้องยึดกรอบการดำเนินงานตามหลักการพื้นฐานที่ปรากฏในปฏิญญาวาดด้วยสิทธิชนพื้นเมือง 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านสิทธิพลเมือง (Civil Rights) จากการควบคุมสู่การเสริมสร้างอำนาจ มุ่งเน้นการทำให้กลุ่มมามีสถานะทางกฎหมายที่สมบูรณ์เพื่อเข้าถึงสวัสดิการโดยไม่สูญเสียอัตลักษณ์ดั้งเดิม ในเรื่องสัญชาติและสถานะบุคคลควรเร่งรัดการให้สัญชาติไทยโดยใช้หลักฐานทางสังคมพ่วงกับนิติวิทยาศาสตร์ และจัดทำระบบทะเบียนราษฎรแบบเคลื่อนที่ที่สอดคล้องกับวิถีการย้ายถิ่นฐาน ด้านสวัสดิการสาธารณสุข ควรพัฒนาระบบหน่วยแพทย์เคลื่อนที่และกองทุนสวัสดิการรักษายาบาลที่ไม่ยึดติดกับทะเบียนบ้านถาวร เน้นสุขภาพะเชิงป้องกันและการผสมผสานสมุนไพรพื้นบ้าน และด้านการศึกษาควรจัดการศึกษาแบบพหุภาษาโดยใช้ภาษามานีเป็นฐานและปรับปฏิทินการศึกษาตามฤดูกาลผลิตของป่าเพื่อลดอัตราการออกกลางคัน

2. ด้านสิทธิทางวัฒนธรรม ควรมุ่งเน้นการคุ้มครองวิถีชีวิตดั้งเดิมให้ดำรงอยู่ได้ในโลกสมัยใหม่ โดยรับรองวิถีเร่ร่อนว่า คือ มรดกทางวัฒนธรรมและกลยุทธ์การฟื้นฟูป่าไม้ใช้ความไร้ระเบียบ ในขณะเดียวกัน ควรส่งเสริมการบันทึกภูมิปัญญาและภาษามานีในรูปแบบดิจิทัลและหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อสร้างความภาคภูมิใจในรากเหง้า และการรับรองสิทธิของกลุ่มมามีในการตัดสินใจเลือกวิถีชีวิตของตนเองว่าจะดำรงชีวิตในป่าหรือก้าวสู่สังคมเมือง

3. ด้านสิทธิทางทรัพยากร การจัดการร่วมและอธิปไตยทางพื้นที่เพื่อแก้ปัญหาความทับซ้อนระหว่างกฎหมายป่าไม้และพื้นที่จิตวิญญาณ การสร้างการจัดการร่วมเพื่อร่วมกันวางกฎระเบียบการใช้ประโยชน์จากป่าที่สมดุล และการแบ่งเขตการใช้ประโยชน์เพื่อกำหนดพื้นที่เขตคุ้มครองวัฒนธรรมพิเศษ ซึ่งอนุญาตให้ชาวมานีหาของป่าและล่าสัตว์เพื่อยังชีพได้ตามจารีต และการพัฒนาห่วงโซ่คุณค่าที่เป็นธรรมสำหรับการประกอบอาชีพ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นการเปลี่ยนผ่านของนโยบายและการดำเนินงานของประเทศไทยต่อกลุ่มมามีใน 3 ระยะอย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนานโยบายต่อชนพื้นเมืองในระดับสากล (Niezen, 2003; Vinding and Mikkelsen, 2016) ในระยะที่ 1 จากการกลืนกลายสู่ความล้มเหลวนโยบายในระยะนี้สะท้อนทฤษฎี Cultural Assimilation ของ Alba and Nee (2003) อย่างชัดเจน โดยรัฐพยายามบังคับให้มานีเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับพฤติกรรม (การเปลี่ยนวิถีชีวิต อาชีพ ภาษา) และระดับโครงสร้าง (เข้าสู่ระบบการศึกษาและเศรษฐกิจแบบไทยกลาง) อย่างไรก็ตาม ความล้มเหลวของนโยบายดังกล่าวยืนยันการวิพากษ์ของ Scott (2009) ที่ระบุว่ากลุ่มชาติพันธุ์มีกลยุทธ์ “การหลบหนี” และ “การต่อต้านอย่างนุ่มนวล” ต่อการควบคุมของรัฐ การที่กลุ่มมามีกว่าครึ่งกลับเข้าไปอาศัยอยู่ในป่าตามวิถีดั้งเดิมภายใน 5 ปี แสดงให้เห็นการปฏิเสธนโยบายที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและค่านิยมของพวกเขา

ระยะที่ 2 ความสำเร็จและข้อจำกัดของแนวทางสิทธิพื้นฐาน การเปลี่ยนผ่านสู่กระบวนการที่สนับสนุนชนหลังรัฐธรรมนูญ 2540 นำมาซึ่งความสำเร็จที่สำคัญ โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยี DNA ในการพิสูจน์สถานะชนพื้นเมือง ซึ่งถือเป็นนวัตกรรมที่น่าสนใจและประสบความสำเร็จสูง ผลลัพธ์ที่กลุ่มมามีส่วนใหญ่ได้รับสัญชาติและสามารถเข้าถึงสวัสดิการสาธารณะแสดงให้เห็นว่านโยบายที่เน้นสิทธิพื้นฐานสามารถสร้างผลกระทบเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญ อย่างไรก็ตาม การให้สิทธิพื้นฐานเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ ตามที่ Kingsbury (2011) และ UN OHCHR (2013) ชี้ให้เห็นว่า สิ่งที่ชนพื้นเมืองต้องการไม่เพียงแค่ “สิทธิเท่าเทียม” แต่ต้องการ “สิทธิพิเศษ” ที่รับรองวิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิทธิในที่ดินและทรัพยากรดั้งเดิม การที่มานีได้รับสัญชาติแต่ยังไม่มีสิทธิในที่ดินและทรัพยากรดั้งเดิม สะท้อนข้อจำกัดของแนวทาง Citizenship Rights

ระยะที่ 3 ก้าวสู่พหุวัฒนธรรม แต่ยังไม่ถึงเป้าหมาย การประกาศใช้ พ.ร.บ. คุ่มครองและส่งเสริมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ พ.ศ. 2568 ถือเป็นความก้าวหน้าสำคัญที่แสดงให้เห็นการยอมรับในหลักการพหุวัฒนธรรมและสิทธิชนพื้นเมือง อย่างไรก็ตาม ผลสัมฤทธิ์ในทางปฏิบัติยังต้องติดตามและประเมินผล โดยเฉพาะในประเด็นสำคัญ เช่น การบังคับใช้จริงของกฎหมายในระดับปฏิบัติ ความขัดแย้งระหว่างกฎหมายใหม่กับกฎหมายป่าไม้ที่มีอยู่ การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของกลุ่มมานิในกระบวนการตัดสินใจ

ความขัดแย้งพื้นฐานระหว่างสิทธิชนพื้นเมืองกับการอนุรักษ์ป่าไม้ที่พบในการวิจัยนี้สามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎี Internal Colonialism ของ Hechter (1975) และแนวคิด “Territorialization” ของ Vandergeest and Peluso (1995) การที่รัฐประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติเขาสวรรค์ (พ.ศ. 2524) ในพื้นที่ที่เป็นถิ่นฐานเดิมของกลุ่มมานิ โดยไม่มีการปรึกษาหรือขดเชย สะท้อนการใช้อำนาจของรัฐในการยึดครองทรัพยากร ผล คือ กลุ่มมานิที่อาศัยอยู่เดิมกลายเป็น “ผู้บุกรุกป่า” ในช่วงข้ามคืน ปัญหานี้ยังคงมีอยู่แม้ในระยะที่ 3 แสดงให้เห็นว่ากระบวนการทัศน์ใหม่ยังไม่ถูกแปลงเป็นนโยบายและการปฏิบัติอย่างสมบูรณ์ แนวทาง Co-management ที่กรมอุทยานแห่งชาติพยายามดำเนินการเป็นก้าวที่ถูกทิศทางแต่ยังมีข้อจำกัดในการครอบคลุมพื้นที่และความชัดเจนของกลไก

งานวิจัยหลายชิ้นแสดงให้เห็นว่าชนพื้นเมืองสามารถอนุรักษ์ป่าได้ดีกว่าหรือเท่าเทียมกับรัฐ (Berkes, 2012; Borrini-Feyerabend et al., 2004) ดังนั้น การยอมรับสิทธิชนพื้นเมืองและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไม่จำเป็นต้องขัดแย้งกัน แต่สามารถสร้างสมดุลผ่านกลไกที่เหมาะสม เช่น การจัดการป่าร่วมกัน (Co-management) และการประกาศ “เขตคุ้มครองวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์”

การสูญเสียอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มมานิที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วเป็นผลพลอยได้ที่น่าเศร้าจากนโยบายการพัฒนา แม้ในนโยบายในระยะที่ 2 และ 3 จะมีเจตนาดีในการให้สิทธิการศึกษาและพัฒนาคุณภาพชีวิต แต่กลับสร้างภัยคุกคามต่อความอยู่รอดของภาษาและวัฒนธรรม ปรากฏการณ์นี้สอดคล้องกับแนวคิด “ราคาของการพัฒนา” ที่ Li (2000) และ Tsing (1999) วิเคราะห์ไว้ว่า การพัฒนาแบบสมัยใหม่มักมาพร้อมกับการทำลายวิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิม แม้จะนำมาซึ่งความเจริญทางวัตถุก็ตาม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับกลุ่มมานิที่ค้นพบในการวิจัยนี้ ได้แก่ การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ (โทรศัพท์มือถือ, รถจักรยานยนต์) การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริโภค (อาหารแปรรูป) การสูญเสียภาษามานิในเยาวชน การเปลี่ยนแปลงวิถีการตั้งถิ่นฐาน (จากกิ่งเร่ร่อนเป็นถาวร)

เมื่อเปรียบเทียบกับนโยบายของประเศมาเลเซียต่อกลุ่มโอรังอัสนี (Orang Asli) ซึ่งเป็นกลุ่มเดียวกับมานิทางภาษาและวัฒนธรรม พบทั้งความคล้ายคลึงและความแตกต่างที่น่าสนใจ คือ ความคล้ายคลึงของการดำเนินนโยบายของรัฐ ได้แก่ ทั้งสองประเทศใช้นโยบายการกลืนกลในช่วงแรก และมีความขัดแย้งเรื่องที่ดินและทรัพยากรป่า การสูญหายของภาษาและวัฒนธรรมดั้งเดิมได้กลายมาเป็นปัญหาร่วมกัน ในส่วนของความแตกต่างพบว่า ประเทศมาเลเซียมี Aboriginal Peoples Act 1954 ที่รับรองสถานะ Orang Asli ชัดเจนตั้งแต่แรกเริ่ม ประเทศมาเลเซียยังได้ดำเนินการจัดตั้ง JAKOA (Department of Orang Asli Development) ซึ่งเป็นหน่วยงานเฉพาะที่ดูแลเรื่องการพัฒนาของกลุ่มโอรังอัสนี ที่สำคัญ คือ โอรังอัสนี มีสิทธิในที่ดินชุมชน (Customary Land Rights) แม้จะมีปัญหาในการบังคับใช้ก็ตาม ส่วนของประเทศไทยเพิ่งมี พ.ร.บ. คุ่มครองและส่งเสริมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ พ.ศ. 2568 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าไทยล่าช้ากว่ามาเลเซียในการรับรองสิทธิชนพื้นเมืองทางกฎหมาย อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยสามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ของมาเลเซียเพื่อหลีกเลี่ยงข้อผิดพลาดและพัฒนากลไกที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สรุปพัฒนาการของนโยบายรัฐไทยที่มีต่อกลุ่มมานิทั้ง 3 ระยะ (ก่อนปี พ.ศ. 2540-2568)

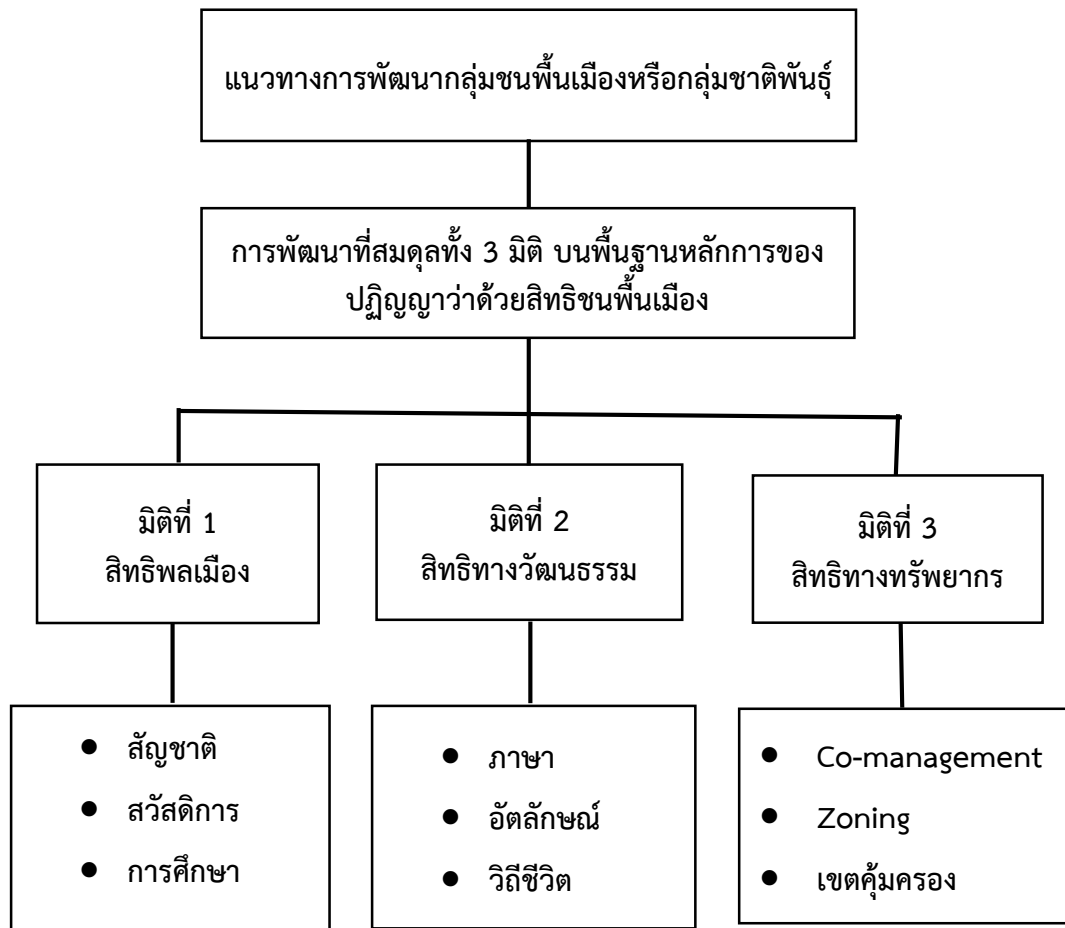
ตารางที่ 1 สรุปเปรียบเทียบกระบวนการทัศนทั้ง 3 ระยะ

ประเด็น	ระยะที่ 1 (ก่อนปี พ.ศ. 2540)	ระยะที่ 2 (2540-2560)	ระยะที่ 3 (2560-ปัจจุบัน)
กระบวนการทัศน	ปัญหาความมั่นคง	พลเมืองที่มีสิทธิพื้นฐาน	พลเมืองที่มีสิทธิพิเศษ
เป้าหมายหลัก	ควบคุมและกลืนกลาย	ให้สิทธิขั้นพื้นฐาน	ให้ความคุ้มครองทางวัฒนธรรม
นโยบายหลัก	ยกระดับการดำรงชีวิตให้เป็นเหมือนคนไทยทั่วไป	ให้สัญชาติและสถานพลเมือง	คุ้มครองสิทธิทางวัฒนธรรม, ส่งเสริมศักยภาพ และสร้างความเสมอภาค
ทฤษฎีที่ใช้	Assimilation	Human Rights	Indigenous Rights
ผลสำเร็จ	รัฐรับรู้การมีอยู่ของกลุ่มมานิเพิ่มมากขึ้น มีการกำหนดนโยบายต่อกลุ่มมานิเป็นรูปธรรมมากกว่าเมื่อก่อน	กลุ่มมานิได้รับสิทธิความเป็นพลเมือง รวมถึงสวัสดิการพื้นฐานของรัฐตามกฎหมาย	กลุ่มมานิเริ่มมีสิทธิเสียงในที่สาธารณะและหน่วยงานต่างๆ ทั้งรัฐและเอกชน มีการปกป้องดูแลสิทธิของกลุ่มมานิเพิ่มมากขึ้น
ปัญหา	ความพยายามของรัฐในการพัฒนาโดยไม่คำนึงถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิม ทำให้กลุ่มมานิสวนใหญ่เลือกกลับไปใช้ชีวิตแบบดั้งเดิม	การเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการของรัฐยังมีข้อจำกัด และยังมีสิทธิในที่ดินยังคงเป็นผู้อพยพ	การบังคับใช้ พ.ร.บ. ในทางปฏิบัติยังขาดกฎหมายที่จะรองรับ การพัฒนาทำให้กลุ่มมานิกำลังสูญเสียอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิม

จากการวิเคราะห์พัฒนาการนโยบายและการดำเนินงานของรัฐไทยทั้ง 3 ระยะ สามารถสรุปได้ว่า กระบวนการทัศนของรัฐไทยต่อกลุ่มมานิได้เปลี่ยนแปลงจาก “ปัญหาความมั่นคง” ไปสู่ “พลเมืองที่มีสิทธิพื้นฐาน” และไปสู่ “ชนพื้นเมืองที่มีสิทธิพิเศษ” อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างล่าช้าและยังไม่สมบูรณ์ ยังคงมีความขัดแย้งพื้นฐานระหว่าง “สิทธิชนพื้นเมือง” กับ “นโยบายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม” ที่ยังไม่ได้มีการแก้ไข

องค์ความรู้ที่ได้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การบังคับใช้ พ.ร.บ. คุ่มครองและส่งเสริมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ พ.ศ. 2568 อย่างมีประสิทธิภาพ ความสำเร็จของกฎหมายใหม่ขึ้นอยู่กับ การบังคับใช้ในทางปฏิบัติ รัฐควรดำเนินการดังนี้

1.1 การจัดตั้งสภาชาติพันธุ์ ให้มีตัวแทนمانีที่ได้รับการเลือกตั้งจากชุมชนโดยตรง ไม่ใช่การแต่งตั้งจากรัฐ

1.2 การพัฒนากลไก FPIC ให้เป็นรูปธรรม ประกอบด้วย การกำหนดระยะเวลาให้ชุมชนพิจารณาอย่างน้อย 60 วัน การจัดทำเอกสารและแปลเป็นภาษาท้องถิ่น การจัดหาล่ามและผู้อำนวยความสะดวกที่เข้าใจทั้งสองฝ่าย

1.3 การประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดพัทลุง ตรัง และสตูลที่ทับซ้อนกับอุทยานแห่งชาติเขาบวรทัด กำหนดให้มีการจัดการร่วมกันระหว่างชุมชนมานีกับหน่วยงานรัฐ และอนุญาตให้มานีใช้ทรัพยากรป่าเพื่อการดำรงชีพตามวิถีดั้งเดิม

2. การแก้ไขกฎหมายป่าไม้ให้สอดคล้องกับ พ.ร.บ. ใหม่เพื่อแก้ไขความขัดแย้งระหว่างสิทธิชนพื้นเมืองกับกฎหมายป่าไม้ ควรดำเนินการดังนี้

2.1 แก้ไข พ.ร.บ. ป่าไม้ พ.ศ. 2484 และ พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 ให้มีข้อยกเว้น
ชัดเจนสำหรับชนพื้นเมือง

2.2 ยกเว้นการดำเนินคดี กับมาที่ที่ใช้ทรัพยากรป่าเพื่อการดำรงชีพตามวิถีดั้งเดิม

2.3 กำหนดให้มีการปรึกษาชุมชน ก่อนการประกาศจัดตั้งอุทยานใหม่ และรับรองสิทธิการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ที่มานิอาศัยอยู่ก่อนการประกาศ

3. การพัฒนาแนวทาง Co-management อย่างเป็นรูปธรรม

3.1 จัดทำแผนการจัดการป่าร่วมกัน โดยมีส่วนร่วมของชุมชนมา

3.2 กำหนด Zoning ชัดเจน แบ่งเป็นเขตอนุรักษ์เข้มงวด เขตใช้ประโยชน์ และเขตพักฟื้น

3.3 จัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการ ที่มีตัวแทนจากทั้งสองฝ่ายอย่างเท่าเทียม

4. การปรับปรุงการดำเนินนโยบายให้สอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรม

4.1 ด้านสาธารณสุข

- ฝึกอบรมเจ้าหน้าที่เรื่องวัฒนธรรมและความเชื่อของมา นี รวมถึงสอนภาษามา พื้นฐาน
- จ้างอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) จากคนในชุมชน
- เคารพและร่วมมือกับ “หมอพื้นบ้าน” พัฒนายาสมุนไพรดั้งเดิมให้ได้มาตรฐาน

4.2 ด้านการศึกษา

- สอนภาษามา นีควบคู่กับภาษาไทยในระดับประถมศึกษา
- จัดทำหนังสือเรียนและสื่อการสอนเป็นภาษามา นี
- ฝึกอบรมครูหรือจ้างผู้ช่วยครูที่เป็นคนมา นี
- บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นในหลักสูตร

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. การศึกษาติดตามผลระยะยาว (Longitudinal Study)

1.1 ติดตามผลการบังคับใช้ พ.ร.บ. คุ้มครองและส่งเสริมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ พ.ศ. 2568

1.2 ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของภาษาและวัฒนธรรมในระยะ 10-20 ปี

2. การวิจัยเปรียบเทียบ

2.1 เปรียบเทียบกับชนพื้นเมืองกลุ่มอื่นในไทย เช่น มลาบรี มอแกน

2.2 เปรียบเทียบกับประเทศที่ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการชนพื้นเมือง เช่น นิวซีแลนด์ แคนาดา

เอกสารอ้างอิง

เครือข่ายสื่อชนเผ่าพื้นเมือง. (2018). *ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับชนเผ่าพื้นเมืองในประเทศไทย*. [ออนไลน์].

แหล่งที่มา: <https://imnvoices.com> [10 ธันวาคม 2568].

ชุมพล โพธิสาร และคณะ. (2560). แนวทางการจัดการวัฒนธรรมบนฐานของการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมกลุ่มชาติพันธุ์มา นี (ชาโก) ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด. *รายงานการวิจัย, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ*.

ชุตินพงศ์ พลวัฒน์. *หัวหน้าหน่วยงานเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด จ.พัทลุง*, (20 ตุลาคม 2568).

ทศวิณห์ เกียรติทัตต์. (2567). *การตรากฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหากลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.

- นงลักษณ์ คงรักษ์, สุวรรณี พรหมศิริ. (2560). *การใช้พืชของกลุ่มชาติพันธุ์มานิ (ชาไก) ในจังหวัดสตูลและพัทลุง*. สงขลา: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.
- นิยม ยากรณ์. (2017). ปัญหาการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานและสวัสดิการแห่งรัฐของคนไร้สัญชาติ. *วารสารบัณฑิตแสงไคมคำ*, 2(2): 171–189.
- บุญเรือง ปลอดภัย, กาญจน์สุนัภส บาลทิพย์ และกุลพัฑ หงส์ขยางกูร. (2566). ประสบการณ์การจัดการตนเองกับอาการเจ็บป่วยที่พบบ่อยของชาวมานิ ที่อาศัยในอำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง. *วารสารวิชาการเพื่อการพัฒนาาระบบสุขภาพปฐมภูมิและสาธารณสุข*, 1(2): 96–104.
- มูลนิธิชนเผ่าพื้นเมืองเพื่อการศึกษาและสิ่งแวดล้อม. (ม.ป.ป.). *ชนพื้นเมืองมานิ*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://iwgia.org/images/publications/new-publications/Mani_report_Thailand_synthesis_report_Thai.pdf [10 ธันวาคม 2568].
- วิไลวรรณ สุวรรณรักษา. (2568). *พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสตูล*. สัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข. 12 ตุลาคม 2568.
- สิริพร สมบูรณ์บุรณะ. (2558). ชนพื้นเมือง: มโนทัศน์และข้อถกเถียง. *เอเชียปริทัศน์*, 40(2): 29-55.
- สิริพร สมบูรณ์บุรณะ. (2563). นโยบายการจัดการทางวัฒนธรรมชนพื้นเมือง (นิกริโต) ในประเทศมาเลเซีย. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 46(2): 270–296.
- สิริพร สมบูรณ์บุรณะ. *นักมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์*. 10 พฤศจิกายน 2568.
- สุรัตน์ ศรีอุบล. (2565). *มานิ: สิทธิชาติพันธุ์กับการสัมปทานเหมืองหินในอุทยานธรณีโลกสตูล*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- สุเรนทร์ ปะดุกา. *กรรมสิทธิ์มนุษยชนในพื้นที่ภาคใต้*. 15 ตุลาคม 2568.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (2568). *กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย มานิ*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://ethnicity.sac.or.th/database-ethnic/200#:~:tex87%> [29 พฤศจิกายน 2568].
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และ ชุมพล โพธิสาร. (2015). มานิ (ชาไก) ชนพื้นเมืองในภาคใต้ของไทย. *วารสารดำรงวิชาการ*, 14(1): 33-56.
- อิสระ ชูศรี และคณะ. (ม.ป.ป.). *โครงการการศึกษาภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนหาของป่าล่าสัตว์ในประเทศไทยเพื่อพัฒนาโดยใช้ภาษาท้องถิ่นเป็นฐาน: กลุ่มมานิ (ชาไก), มลาบรี (ตองเหลือง), และมอเกลิ้น*. รายงานการวิจัย, สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- Alba, R. and Nee, V. (2003). *Remaking the American mainstream: Assimilation and contemporary immigration*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Berkes, F. (2012). *Sacred ecology*. 3rd ed. New York: Routledge.
- Borrini-Feyerabend, G., Kothari, A. and Oviedo, G. (2004). *Indigenous and local communities and protected areas: Towards equity and enhanced conservation*. Gland: IUCN.
- Braun, V. and Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2): 77-101.
- Li, T.M. (2000). Articulating indigenous identity in Indonesia: Resource politics and the tribal slot. *Comparative Studies in Society and History*, 42(1): 149-179.
- Lincoln, Y.S. and Guba, E.G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, CA: SAGE Publications.

- Jamal. M. and Ganapathy. M. (2021). Framing the Actors though Thematic Structures: The Case of the Malaysian Orang Asli. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, 10(2): 249-258.
- Niezen. R. (2003). *The origins of indigenism: Human rights and the politics of identity*. Berkeley: University of California Press.
- Nathaphob Sungkate. *Hard Story: Minority Rights*. [Online]. Retrieve from: <https://hardstories.org/stories/minority-rights/thailands-last-hunter-gatherers-face-a-vanishing-way-of-life> [30 November 2025].
- Pinkaew. L. (2003). Redefining nature: Karen ecological knowledge and the challenge to the modern conservation paradigm. *Journal of Political Ecology*, 10(1): 1-41.
- Scott. J.C. (2009). *The art of not being governed: An anarchist history of upland Southeast Asia*. New Haven: Yale University Press.
- Tsing. A.L. (1999). *Becoming a tribal elder, and other green development fantasies*. In T. M. Li (Ed.), *Transforming the Indonesian uplands* (pp. 159-202). Amsterdam: Harwood Academic Publishers.
- Toyota. M. (2005). *Subjects of the Nation Without Citizenship: The case of 'hill tribes' in Thailand*. In W. Kymlicka & B. He (Eds.), *Multiculturalism in Asia* (pp. 110-135). Oxford: Oxford University Press.
- United Nations. (2007). *Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, 2007*. New York: United Nations.
- Vinding. D. and Mikkelsen, C. (Eds.). (2016). *The indigenous world 2016*. Copenhagen: IWGIA.

